

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Michelle Lemoutzoglou

Att gola eller inte gola?

Om effekterna av ett kronvitnesssystem i Sverige.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: VT 2022

Innehåll

SUMMARY	3
SAMMANFATTNING	4
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	7
1.4 Forskningsläge och perspektiv	9
1.5 Avgränsning	9
1.6 Disposition	10
2 TYSTNADSKULTUREN INOM KRIMINELLA NÄTVERK	11
2.1 Slutsatser kring tystnadskulturer	12
2.2 Åtgärder mot tystnadskulturer	14
3 UTREDNING AV ETT KRONVITTNESYSTEM	17
3.1 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring – SOU 2021:35	17
3.1.1 Praktiska överväganden kring ett kronvittnessystem	19
3.1.2 Särskilt yttrande i SOU 2021:35	21
3.2 Regeringens förslag	22
3.3 Remissyttranden	23
3.3.1 Remissinstanser mot förslaget	23
3.3.2 Remissinstanser för förslaget	25
3.3.3 Lagrådets yttrande	26
4 ANALYS & SLUTSATSER	29
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	38

Summary

The culture of silence in criminal networks creates problems for crime investigations around Sweden. In the absence of witnesses and evidence, many crimes are left unsolved, which is now being changed by streamlining the process and allowing suspects to provide information about each other in exchange for a reduced sentence.

A system with crown witnesses has long been discussed in Sweden, but it is only now that the advantages are considered to outweigh the disadvantages. Recently, concerns about criminal networks and organized crime, based on silence, have led politicians to discuss how best to counteract them. The tone of the debate has usually been harsh, and that much needs to be done to crack down the criminal networks. The Swedish government has therefore put forward several measures to combat organized crime in Sweden and break the culture of silence. An investigation of a crown witness system was launched in 2019, and this time it was concluded that a form of leniency for investigative involvement in another's crime should be introduced to break the culture of silence. Despite not being a pure crown witness system, we have never been as close to one as we are today.

The paper focuses on the possible effects of such a system and asks whether the desired effects are possible.

Cultures of silence are difficult to break, as studies presented in the paper show. It takes more than just leniency for someone to have the courage to disclose information about someone else's crime. The paper finally concludes, based on the research presented, that such a system as proposed will not have the effects hoped for if at the same time a system of legal certainty is to be maintained.

Sammanfattning

Tystnadskulturen inom kriminella nätverk skapar problem för brottsutredningar runt om i Sverige. När det saknas vittnen och bevis lämnas många brott ouppklarade, vilket man nu vill ändra på genom att effektivisera processen och låta gärningspersoner själva lämna information om andra i utbyte mot strafflindring.

Huruvida ett kronvitnesssystem ska införas i svensk rättsordning har varit en fråga som diskuterats tidigare, men det är inte förrän nu som man faktiskt anser att fördelarna överväger nackdelarna. Den senaste tidens oro kring organiserad brottslighet, med tystnadskultur som bas, har fått politiker att diskutera hur man på bästa sätt kan göra för att motverka dessa. Man har varit tydlig med att man vill ”vända på varenda sten” för att råda bot på de kriminella gäng som Sverige idag tampas med. Regeringen har därför lagt fram ett 34-punktsprogram utformat för att bekämpa den organiserade brottsligheten i Sverige. En utredning kring ett införande av ett kronvitnesssystem startades 2019, och denna gång kom man fram till att en form av strafflindring för utredningsmedverkan av annans brott bör införas för att bryta tystnadskulturen. Trots att det inte handlar om ett renodlat kronvitnesssystem har vi aldrig varit lika nära ett som vi är idag.

Uppsatsen fokuserar på de effekter ett sådant system kan tänkas få, och ställer sig frågan om de effekter man eftersträvar med hjälp av ett sådant system verkligen är möjliga.

Tystnadskulturer är svåra att bryta, vilket studier presenterade i uppsatsen visar på. Det krävs mer än bara strafflindring för att någon ska våga lämna information om någon annans brott. Jag kommer slutligen fram till att ett sådant system som föreslås inte kommer få de effekter man hoppas på om man samtidigt vill upprätthålla ett rättssäkert system.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
SOU	Statens Offentliga Utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

De kriminella miljöerna växer i Sverige och utvecklingen av den grova brottsligheten är allvarlig menar Polismyndigheten. Under de första tre månaderna av år 2022 hade sammanlagt 89 bekräftade skjutningar skett i Sverige, med totalt 17 avlidna och 22 skadade.¹ Förutom skjutvapenvåld innefattar brottsligheten bland annat även narkotikabrott, utpressning och rån.

Polisen arbetar dagligen på olika sätt mot den organiserade brottsligheten och det dödliga våldet i Sverige. Debatten är fortsatt livlig men politikerna synes åtminstone överens om en sak; att varenda sten behövs vändas på för att knäcka gängkriminaliteten.²

I ett beslut vid ett regeringssammanträde den 21 november 2019 får en särskild utredare i uppdrag att bland annat analysera behovet av kronvittnen. Brott begångna inom ramen för organiserad brottslighet och kriminella nätverk kan vara särskilt svåra att utreda, vilket regeringen vill åtgärda.³ Definitionen av ett kronvittne är i grund och botten att en skyldig person medverkar i utredningen av en medbrottslings brott i utbyte mot strafflindring.⁴

Möjlighet till strafflindring finns redan genom de s.k. billighetsskälerna i 29:5 1st. BrB. Däremot finns det inte möjlighet till strafflindring om en gärningsperson medverkat till utredningen av *annans* brott, vilket man nu vill lägga till. Dock, finns det möjlighet till strafflindring enligt billighetsskälens sista punkt (9); ”*om någon annan omständighet påkallar*

¹ Polisen (hämtad: 2022-04-03).

² Hagberg (2021).

³ Dir. 2019:85 s.1.

⁴ NE, ”kronvittne” (hämtad: 2022-05-15).

att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar”. Där kan gärningspersonen, som vi kommer kunna läsa senare i uppsatsen, få möjlighet till strafflindring om denne medverkat i utredningen av annans brott och riskerar att drabbas av negativa repressalier.

Denna uppsats fokuserar på det senaste förslaget om kronvittnen, som föreslås träda i kraft 1 juli 2022. Uppsatsen ämnar undersöka möjliga effekter av kronvitnesssystemet, genom att ställa förslaget mot forskning kring tystnadskulturer. Eftersom det är ett förslag som ämnar att motverka dagens tystnadskultur som råder inom kriminella nätverk måste man först ställa sig frågan hur dessa uppstår och fungerar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att analysera effekterna som ett införande av ett kronvitnesssystem skulle kunna få i Sverige. Detta görs dels genom att undersöka tystnadskulturer i kriminella nätverk idag (eftersom det är vad man vill motverka med hjälp av detta system) och ställa det mot utredningen av det nu föreslagna kronvitnesssystemet.

För att uppnå syftet kommer uppsatsen utgå från följande frågeställning:
Kommer det föreslagna kronvitnesssystemet få den effekt som regeringen hoppas på?

1.3 Metod och material

Uppsatsen bygger på en kritisk rättsdogmatisk metod. För att svara på frågan om det föreslagna kronvitnesssystemet kommer få den effekt regeringen hoppas på går jag huvudsakligen igenom utredningsbetänkandet samt regeringens proposition av förslaget och ställer det mot BRÅ:s utredning av tystnadskulturer inom kriminella nätverk, eftersom det är vad man vill motverka med hjälp av detta system. För att besvara

frågeställningen kommer således de allmänt accepterade rättskällorna att användas.⁵

Materialet för uppsatsens deskriptiva del utgörs till stor del av offentligt tryck. Den senaste utredningen om ett kronvitnesssystem är mest relevant för denna uppsats och därför får tidigare utredningar inte lika stort utrymme. Uppsatsen kommer även att ta upp ett rättsfall som berör frågan om kronvittnen, NJA 2009 s. 599, som ofta diskuteras i dessa sammanhang.

För att besvara frågan huruvida det föreslagna kronvitnesssystemet är effektivt för att bryta tystnadskulturer är det även viktigt att förstå hur en sådan kultur fungerar. Därför kommer Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport om tystnadskulturer i Sverige samt en studie om tystnadskulturer i Storbritannien, som även Brå använt sig av, tas med för att öppna upp för ytterligare en dimension i uppsatsen. Brottsförebyggande rådet är en myndighet som arbetar med att ta fram fakta och sprida kunskap till i första hand regeringen och myndigheter som verkar inom rättsväsendet.⁶ Trovärdigheten anses därmed hög.

Det finns ännu inget kronvitnesssystem i Sverige och därför har vi ont om doktrin och praxis att utgå ifrån. För att vidga vyerna ytterligare och inte endast stanna vid förarbetena har jag med de mest relevanta remissvaren på förslaget, samt artiklar från Juridisk Tidskrift och Svensk Juristtidning. Det är viktigt att få in många perspektiv när frågan om det föreslagna systemets effektivitet ska besvaras, då man inte endast kan godta det som sägs i förarbetena.

⁵ Nääv och Zamboni (2018), s. 21 ff.

⁶ Brå (hämtad: 2022-05-17).

1.4 Forskningsläge och perspektiv

Ett system med kronvittnen har diskuterats länge, men det är först nu på senare år som regeringen på riktigt övervägt ett sådant system för att komma till bukt med den organiserade brottsligheten och tystnadskulturen i kriminella nätverk. Ett flertal uppsatser och tidigare forskning har fokuserat på rättssäkerhetsargument, samt om det finns några principiella hinder med ett införande av sådant. Jag vill emellertid bidra till att belysa de praktiska problemen och på ett kritiskt sätt analysera de förväntade effekterna, eftersom det är viktigt att tolka rättsläget utifrån olika perspektiv.

Av tidigare utredningar framgår det att ett renodlat kronvitnessystem är något vi bör avstå ifrån.⁷ Nu har vi emellertid ett förslag på bordet, och med tanke på att vi aldrig varit så nära ett kronvitnessystem som idag är det intressant att lyfta tänkbara och möjliga effekter av ett sådant.

Uppsatsen kommer att ha ett kritiskt perspektiv på det förslag som lagts fram och ställa det mot studier om tystnadskulturer. Det är dock viktigt att ha i åtanke att frågan är komplicerad och kan ses utifrån många olika perspektiv. En sådan omfattande utredning ryms dock inte inom kursuppgiftens ram.

1.5 Avgränsning

Regeringens syfte med att införa ett kronvitnessystem är framför allt för att få bukt på tystnadskulturen som råder inom kriminella nätverk och öka lagföringen. Därför kommer denna uppsats att avgränsas till att behandla kronvitnessystemet som ett medel för att motverka denna tystnadskultur. Uppsatsen kommer alltså att utreda möjliga effekter. Detta innebär också att jag som utgångspunkt inte kommer ta mig an de mer principiella frågorna,

⁷ Se t.ex. SOU 1986:14 s. 452 f.

mer än vad som behövs för uppsatsens syfte. Det är istället mer intressant att analysera förväntade och möjliga effekter av ett sådant system.

Trots att det finns mer än en tolkning av ett kronvitnesssystem kommer jag i uppsatsen att använda *kronvittnen* som ett och samma begrepp. Det kan redan nu vara värt att påpeka att det ännu inte är tal om att införa ett renodlat kronvitnesssystem i Sverige, vilket betyder att uppsatsens analysdel kommer utgå från det förslag som lämnats till regeringen, d.v.s. möjlighet för domstolen att *beakta* straffflinring vid straffmätningen.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds med en genomgång kring den forskning som finns om tystnadskulturer inom kriminella nätverk. Sedan går uppsatsen in på ett omfattande avsnitt om utredning, remissvar och andra synpunkter kring förslaget om ett kronvitnesssystem i Sverige. Här kommer uppsatsen först och främst utgå från det senaste utredningsbetänkandet (SOU 2021:35, hädanefter kallat ”*betänkandet*”) på området. Denna del kommer även att fokusera på det särskilda yttrande som lämnats i SOU 2021:35 samt en del remissyttranden som är mest relevanta för uppsatsen, för att få en helhetsbild kring förslaget.

Uppsatsen avslutas med en analys kring förslaget samt en slutsats för att besvara nämnda frågeställning.

2 Tystnadskulturen inom kriminella nätverk

På uppdrag av regeringen kom Brå år 2019 med en rapport som undersökte fenomenet tystnadskultur. Det som avses med tystnadskulturer är att det inom en avgränsad grupp eller kollektiv finns ett slags normsystem om att inte samarbeta med rättsväsendet. Individuella skäl kan också finnas, men dessa är fristående från tystnadskulturer.⁸ Innebörden av begreppet tystnadskultur tycks variera, men utgångspunkten som Brå tar upp i sin rapport är framför allt utmaningarna rättsväsendet står inför när vittnen eller brottsoffer inte medverkar i rättsprocessen.⁹

I Brå:s rapport utgår man från olika fokusområden, där kriminella nätverk utgör ett sådant område. Man talar även om elva mekanismer bakom tystnad, som har delats in i tre kategorier; ”*samhörighet med gärningspersonen*”, ”*föreställningar om brott och rättsväsendet*” samt ”*känslostämning hos den drabbade*”. När det gäller mekanismer inom kategorin ”*föreställningar om brott och rättsväsendet*” vägs dessa oftast mot de andra två kategorierna.¹⁰

Begreppet tystnadskultur har även varit föremål för forskning utomlands, särskilt tystnadskulturer inom kriminella gäng och organiserad brottslighet. I en explorativ undersökning kring tystnadskulturer inom kriminella ungdomsmiljöer i Storbritannien framgår att det finns tre huvudsakliga anledningar till att inte samarbeta med polis och rättsväsende. Först och främst kan det föreligga hinder på individuell nivå, t.ex. att unga personer inte vågar lämna information av rädsla för negativa repressalier. För det andra kan det handla om grad av förtroende till polisen, där ett lågt förtroende indikerar att man inte kommer samarbeta. Slutligen kan en ung

⁸ Brå (2019) s. 8.

⁹ Brå (2019) s. 18.

¹⁰ Brå (2019) s. 9 – 10. Se bilaga A.

persons vilja att samarbeta med polisen också påverkas av dennes sociala kontext och uppbyggda normer inom ”kompisgrupper”, där den unge genom en inlärningsprocess lär sig att inte samarbeta med polisen.¹¹

2.1 Slutsatser kring tystnadskulturer

Brå kommer fram till att det är flera mekanismer som spelar roll inom kriminella nätverk. Bland annat bottnar tystnadskulturen främst i den egna inblandningen, egen vinning, känsla av utanförskap och ett dåligt förtroende till polisen. Intervjupersoner i Brå:s rapport som själva har insyn i kriminella nätverk rapporterar om att det finns ett motsatsförhållande till polis och myndigheter och att man inte pratar med dessa eller ger information.¹²

Förutom dessa mekanismer som spelar en tydlig roll för upprätthållandet av tystnadskulturen i kriminella nätverk, spelar även hot om repressalier en betydande roll. Detta är utan tvekan den vanligaste mekanismen bakom tystnad, vilket framgår av Brå:s undersökning. Det kan handla om en allmän rädsla eller rädsla för specifikt våld, vägt mot det låga förtroendet för att polisen kan skydda dem.¹³ Exempelvis kan personer som känner sig rädda för gärningspersonen vara villiga att ta en större risk och gå emot denna rädsla, om de känner att bemötandet är respektfullt från polisens sida och att en anmälan tas på allvar, än om de saknade detta förtroende för polisen.¹⁴ Kontroll utövas över nätverkets ”medlemmar” och om någon pratar med polisen riskerar denne att straffas både fysiskt och psykiskt. Många vittnar även om att de själva från början varit brottsoffer men sedan, för att få skydd, allierat sig med kriminella i utbyte mot tystnad. Att bli inkallad på polisförhör innebär även en prövning inom kriminella nätverk, där det privilegieras att vara tyst. Det händer även att misstänkta utnyttjas vid

¹¹ Clayman och Skinns (2012) s. 462 – 463.

¹² Brå (2019) s. 92 – 93.

¹³ Brå (2019) s. 58.

¹⁴ Brå (2019) s. 9 – 10.

brottslighet och därmed varit rädda att prata med polisen, trots att de tvingats till att begå brotten. Detta märks inte minst när yngre personer eller personer längre ner i hierarkin får ta på sig brottet för att skydda andra medgärningspersoner. Domare som intervjuats av Brå instämmer i detta problem och säger att det är ganska vanligt i "gängmålen" att personer längre ner i hierarkin tar på sig hela brottet trots att det är ganska uppenbart att fler varit delaktiga.¹⁵

Egna konfliktlösningar inom kriminella nätverk är också en anledning till att personer inte vill samarbeta med rättsväsendet. Att prata med polisen kan få dig utfrysad från nätverket, eftersom du inte längre anses vara någon att lita på. Dessa konflikter hanteras internt och utan hjälp av legal rättsskipning.¹⁶ Detta framgår även av den brittiska studien där det i gäng med tydliga hierarkier uppdelat i yngre och äldre personer var särskilt uttalat att polisen inte behövs eftersom de unga alltid kan uppsöka de äldre för att lösa problemen.¹⁷

Tystnadskulturen är emellertid inte absolut, det händer att den då och då bryts. Brå menar dock att när sådant samarbete med rättsväsendet uppstår beror det oftast på att personen som samarbetar själv svävar i livsfara eller på något sätt söker avstånd från det kriminella livet. Samtidigt är det också svårt att se om de misstänkta repressalierna verkligen kommer realiseras, då det i kriminella nätverk uppstår nya problem hela tiden och "glöms bort".¹⁸

I den brittiska studien framgår att konsekvenserna av att "tjalla" ansågs för omfattande för att någon skulle våga göra det. Två undantag framgick dock; om det rörde brott mot en familjemedlem eller om man kunde säkerställa anonymitet.¹⁹

¹⁵ Brå (2019) s. 93 – 94.

¹⁶ Brå (2019) s. 95.

¹⁷ Clayman och Skinns (2012) s. 471.

¹⁸ Brå (2019) s. 95 – 96.

¹⁹ Clayman och Skinns (2012) s. 473.

2.2 Åtgärder mot tystnadskulturer

Brå menar att en avgörande förutsättning för att bryta tystnadskulturen är att personer som vill lämna information också lämnar den kriminella miljön. Avhopparverksamheter erbjuder en sådan möjlighet att lämna, men detta betyder inte per definition att tystnadskulturen bryts. Tystnadsnormerna hos en person kan ligga djupt rotade och det kan därför vara svårt att bryta tystnaden även om man är beredd att lämna miljön. En annan faktor är som redan nämnt rädslan att utsättas för våld, både för egen och för anhörigas del. I dessa fall är det viktigt att myndigheterna kan sätta in olika skyddsåtgärder för att en person ska kunna lämna uppgifter i den mån de vill.²⁰

Brå har utifrån sin undersökning sammanställt olika åtgärder med hjälp av de elva mekanismerna som nämnts tidigare.²¹ Mycket tyder på att ett bristande förtroende för rättsväsendet är den mekanism som skadar allra mest. Där måste man kunna bygga upp ett förtroende genom att t.ex. bemöta personer professionellt, skapa relation till polisen samt skapa trygghet för att någon ska våga berätta. Vad som ingår i professionellt bemötande är bland annat avhopparverksamheter. Här måste olika myndigheter samarbeta och utifrån det individuella behovet hitta en lösning. Dessa åtgärder motverkar främst rädsla för repressalier, kontroll från nätverket, samhörighet och bristande förtroende för polis.²² Också viktigt för att öka förtroendet för polisen är att polisen visar sin närvaro, inte minst i de socialt utsatta områden (där också kriminaliteten verkar som mest). Detta är särskilt viktigt för att motverka främst rädsla för repressalier, kontroll, lojalitet och bristande förtroende.²³

Brå tar även upp tidigare diskussioner kring kronvittnen, men menar på att det krävs ett omfattande skyddsprogram för att fullgod säkerhet för

²⁰ Brå (2019) s. 97.

²¹ Brå (2019) s. 138 – 141.

²² Brå (2019) s. 142.

²³ Brå (2019) s. 145 – 146.

uppgiftslämnaren och dennes familj ska kunna upprätthållas, med tanke på de repressalier kronvittnet riskerar att utsättas för.²⁴ Här kan vara intressant att nämna NJA 2009 s. 599 som ofta tas upp i diskussionerna kring kronvittnen. I fallet fick en medlem i Bandidos MC strafflindring dels för att han angett sig själv, dels för att han angett sina medgärningsmän i utredningen. Strafflindringen motiverades av att han genom att ha avslöjat sina medgärningsmän riskerade att utsättas för allvarliga repressalier under en lång tid framöver, och därmed ansågs ha rätt till strafflindring enligt dåvarande 29:5 p. 8 (idag p. 9) BrB. Detta öppnar alltså upp för möjligheten till strafflindring vid utredningsmedverkan av annans brottslighet om man riskerar att utsättas för allvarliga repressalier som följd. Det kan även vara värt att nämna att ”kronvittnet” i detta fall redan var föremål för ett personskyddsprogram då denne tidigare utsatts för misshandel av medlemmar i Mc-klubben. Kronvittnets medverkan till utredningen av de andra misstänkta brott ansågs få en väsentlig påverkan på hans liv, och hotbilden bedömdes vara så stor att han aldrig skulle kunna leva ett normalt liv igen.²⁵ Det är dock endast i undantagsfall som sådan omständighet ska beaktas enligt 29:5 p.9 BrB. Omständigheten ska kunna hänföras till ”kronvittnets” personliga förhållanden och väga lika tungt som omständigheterna i resterande punkter i 29:5 BrB. En omständighet som aktualiserar en sådan undantagssituation är emellertid att uppgiftslämnaren riskerar att drabbas av repressalier, vilket påverkar dennes personliga situation.²⁶

Brå belyser slutligen även fördelar med ett kronvitnessystem som framgått av tidigare utredningar, som att strafflindring skapar incitament att samarbeta med rättsväsendet, men även att rättsväsendet får insyn i hur verksamheten inom den organiserade brottsligheten bedrivs. Ytterligare en fördel skulle kunna vara att man lagför personer som befinner sig högre upp

²⁴ Brå (2019) s. 176.

²⁵ NJA 2009 s. 599 s. 619 – 624; Olsson (2010) s 488.

²⁶ Ågren (2009/10) s. 697 – 698.

i hierarkin i dessa kriminella nätverk och på så sätt även kunna hämma den kriminella verksamheten.²⁷

²⁷ Brå (2019) s. 176 – 177.

3 Utredning av ett kronvittnesystem

3.1 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring – SOU 2021:35

Att bryta tystnadskulturen ingår som en del av regeringens 34-punktsprogram mot gängkriminaliteten.²⁸ Den 25 maj 2021 tog Justitieminister Morgan Johansson emot betänkandet *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*, där det bland annat lämnas förslag om ett kronvittnessystem, som är ett av flera lagförslag som ska bekämpa tystnadskulturen och den organiserade brottsligheten.²⁹

Med kronvittne menas enligt utredningen en misstänkt som till följd av utredningsmedverkan av annans brottslighet har möjlighet att få mildare straff eller gå helt fri.³⁰ Definitionen av ett kronvittnessystem är emellertid inte exakt preciserad, vilket medför olika uppfattningar bland annat om hur strafflindringen ska utdelas. Man kan ha ett system där den misstänkte förhandlar om strafflindring med åklagaren (som regel) under förundersökningen och får ett bindande löfte; eller som i Danmark och Norge där man har ett mindre långtgående system då utredningsmedverkan från den tilltalade beaktas först vid straffmätningen eller påföljdsvalet av domstolen. Det har i tidigare svenska utredningar varit oklart vad som menas med kronvittnen och det kan uppstå en situation där man diskuterar frågan om kronvittnen på olika premisser vilket leder till ännu mer otydlighet.³¹

²⁸ Regeringen (2022).

²⁹ Regeringen (2021).

³⁰ SOU 2021:35 s. 215.

³¹ SOU 2021:35 s. 216.

Frågan om kronvittnen har behandlats i flertal tidigare utredningar, där nackdelarna har ansetts överväga fördelarna.³² Tidigare har man dock hållit frågan översiktlig och kortfattad, och behandlat frågan i samband med större utredningar. Den principiella frågan *om* vi bör införa ett kronvitnesssystem har inte heller separerats från de mer praktiska frågorna. Därför har man i utredningen försökt separera samt pröva utifrån både principiella skäl och praktiska överväganden, istället för att låta dessa ta ut varandra.³³

De möjligheter till strafflindring som räknas upp i billighetsskälerna (29:5 BrB) innebär i regel att gärningspersonen gör en personlig uppoffring, t.ex. försöker avhjälpa eller förebygga skador (29:5 1st. p.4 BrB) eller att gärningspersonen medverkar till utredning av sitt eget brott (29:5 1st. p.5 BrB). Däremot gör en gärningsperson ingen personlig uppoffring när denne medverkar till utredning om *annans* brott. Om denne riskerar att utsättas för repressalier eller på annat sätt drabbas negativt av sin medverkan, kan detta beaktas inom ramen för 29:5 1st. p. 9 BrB ”*någon annan omständighet*” vilket kan medge strafflindring (se också NJA 2009 s.599). Detta innebär alltså att om en tilltalad medverkar i utredningen av annans brott men inte får utstå några negativa konsekvenser av detta, kan billighetsskälerna i p.9 inte ge någon strafflindring.³⁴

Med ett införande av ett system som bygger på att lämna uppgifter om andras brottslighet för egen vinning leder också till en hel del oro. Oro för ökat våld på anstalter, oro för parallella rättsordningar, oro för att personer längre ner i hierarkin inom dessa kriminella nätverk utnyttjas och får ta konsekvenserna. Samtidigt menar utredarna att det är svårt att i förväg uttala sig om vad som blir de verkliga konsekvenserna och att någon sådan problematik inte påvisats i andra länder vad man kunnat se. Återigen rör det sig om praktiska frågor snarare än principiella sådana, där till exempel våld

³² SOU 1986:14 s. 452 f.

³³ SOU 2021:35 s. 217.

³⁴ SOU 2021:35 s. 219 – 220.

på anstalter är mer av en resursfråga än ett hinder mot att ett kronvitnesssystem ska införas.³⁵

3.1.1 Praktiska överväganden kring ett kronvitnesssystem

Förväntningen med ett system som ger strafflindring vid utredningsmedverkan av annans brottslighet är bland annat att det ska leda till bättre upplärning och lagföring av brott samt bryta tystnadskulturen inom kriminella nätverk. När brott begås inom kriminella nätverk är det oftast fler gärningspersoner som är inblandade. Även om man ser att det skulle kunna påverka effektiviteten i rättsväsendet positivt anser utredarna också att det är svårt att bedöma hur pass mycket fler brott som skulle kunna klaras upp. Man framhäver dock att det framkommit stöd för att en sådan reglering har givit positiva effekter i Norge och att det öppnar upp för att det även skulle fungera och öka möjligheterna för att lösa brott i Sverige. Effektiviteten av ett kronvitnesssystem är dock beroende av hur det utformas. Att ge den misstänkte information om den strafflindring denne kan åtnjuta är av vikt, men utredningen anser däremot inte att det är en förutsättning för att systemet ska bli effektivt. Att åklagaren ska fatta ett bindande beslut för domstolen i frågan om påföljd är alltså inte en förutsättning för att systemet ska vara effektivt.³⁶

Att bevisvärdet skulle vara lågt för den typen av uppgifter har tidigare framkommit som skäl mot kronvitnesssystemet, men utredningen menar att det är svårt att på förhand förutse hur åklagare och domstol kommer värdera bevisning. Som svar på att risken att felaktiga uppgifter lämnas i allt högre grad på grund av möjligheten till strafflindring menar utredningen att såväl domstolar som åklagare är väl vana att hantera misstänkta som lämnar oriktiga uppgifter.³⁷

³⁵ SOU 2021:35 s. 226 – 227.

³⁶ SOU 2021:35 s.221- 222.

³⁷ SOU 2021:35 s. 222 – 223.

En annan förutsättning för att ett system med kronvittnen ska vara effektivt är förutsägbarhet för den enskilde. Den enskilde ska kunna lita på informationen om strafflindring som denne får under brottsutredningen, och dessutom måste den enskilde kunna ha förtroende för att staten svarar för dennes och även närståendes säkerhet.³⁸ Det finns nämligen ett stort motstånd, inte minst inom kriminella nätverk, när det handlar om att medverka i utredning av någon annans brott. Därför krävs det att förutsägbarheten ökar för den misstänkte för att man överhuvudtaget ska kunna tillämpa ett sådant regelverk.

Detta innebär emellertid inte att åklagare eller polis på eget initiativ ska informera den misstänkte om möjligheten till strafflindring innan denne ens givit ifrån sig sin inställning till brottet. Sådana möjligheter torde vara ytterst begränsade. Betänkandet kommer dock med förslag om att införa en reglering där man ger den misstänkte information om förutsättningarna för strafflindring om denne medverkar.³⁹ Det råder dock tvivel om *när* sådan information ska lämnas. Till exempel om man skulle grunda beslutet att ge information om strafflindring på åklagarens bedömning finns det risk att sådan anteckning i förundersökningsprotokollet (som oftast blir offentligt när åtal väcks) tyder på att uppgifter lämnats av den misstänkte eller att denne tänkt lämna sådana uppgifter om annans brott. Bedömningarna kan också riskera att bli felaktiga ifall den misstänkte inte tänker dela med sig av sina uppgifter eller att denne inte har några uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen. I varje fall görs en anteckning i förundersökningsprotokollet om att information om möjligheten till strafflindring lämnats vilket utsätter den misstänkte för fara. En misstänkt som således inte har några uppgifter att lämna eller i vart fall inte tänkt delge utredningen dessa uppgifter, kan snabbt bli en måltavla för personer som ingår i dessa kriminella nätverk (som inte sällan följer dessa rättegångar) eftersom det framgår att åklagaren beslutat att det finns grund

³⁸ SOU 2021:35 s. 228.

³⁹ SOU 2021:35 s. 249 – 250.

för att lämna information om strafflindring, men som egentligen vilar på felaktiga eller missbedömda grunder. Skulle man i stället alltid lämna sådan information krävs det inget beslut, utan sker genom ett standardiserat förfarande, och hotbilden mot den misstänkte skulle inte riskera att bli lika stor då man inte kan anta att denne tänker ”tjalla”.⁴⁰

3.1.2 Särskilt yttrande i SOU 2021:35

I betänkandet lämnades även ett särskilt yttrande av advokat Bengt Ivarsson med sina synpunkter på förslaget. Han menar att det föreligger en större risk för hämndaktioner vid s.k. kronvittnen, då man lämnar information om en annan persons brottslighet. Detta är särskilt påtagligt när det rör sig om kriminella nätverk och organiserad brottslighet. Därför kan det snarare ses som ett önsketänkande att ett införande av ett slags kronvitnesssystem skulle leda till en effektivare brottsbekämpning vad gäller organiserad brottslighet.

Syftet med att införa ett kronvitnesssystem är främst för att bryta tystnadskulturen och få en effektivare rättsprocess, men frågan är om ett sådant system skulle ha en chans att rubba denna starka tystnadskultur som råder inom organiserad brottslighet och kriminella nätverk. Att någon, trots skydd, skulle våga berätta något om annans brottslighet är låg. Det finns inte heller, som det ser ut nu, någon möjlighet att gå helt fri från straff, vilket minskar incitamentet ännu mer. Även om det rör sig om en resursfråga för Kriminalvården som måste hantera konsekvenserna inne på anstalterna är idag möjligheterna för dem att skydda personer begränsade, inte minst på grund av att anstalterna är överfyllda och redan kräver stora resurser. Det handlar således inte bara om att en användning av detta system skulle vara begränsad, utan också att man utsätter människors liv för en stor risk i utbyte mot information. Åklagare kan idag inte heller, av principiella skäl, binda domstolen i påföljdsfrågan, vilket innebär att den misstänkte som gärna vill ha säkra garantier från polis och åklagare inte får sådana och som i sin tur minskar incitamentet att lämna uppgifter. Någon säker

⁴⁰ SOU 2021:35 s. 251 – 252.

förutsägbarhet för den misstänkte kommer alltså inte att föreligga och detta är ett krav för att den misstänkte överhuvudtaget ska vilja lämna några uppgifter.⁴¹

3.2 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition (prop. 2021/22:186) att det ska införas en möjlighet till strafflindring vid utredningsmedverkan. Förslaget från SOU 2021:35 överensstämmer med regeringens.⁴² Nedan kommer remissinstansernas synpunkter att få läsas var för sig, varför dessa inte tas upp närmare här (förutom en kommentar från Malmö tingsrätt).

Regeringens skäl till förslaget är de svårigheter som rättsväsendet och brottsbekämpande myndigheter ställs inför vid utredning av brott kopplat till kriminella nätverk. Incitamentet att samarbeta med dessa och bryta tystnadskulturen förväntas öka om en sådan ordning införs.⁴³

Propositionen hänvisar också till utredningen kring tystnadskulturer som tagits upp i ett tidigare avsnitt i denna uppsats, och menar att det krävs förtroende och skyddssystem för att en person som tillhör ett kriminellt nätverk ska vilja samarbeta med rättsväsendet, just eftersom risken för repressalier är så pass hög inom denna miljö.⁴⁴

I propositionen nämns även svårigheterna med förutsägbarheten och hur det praktiskt ska gå till med ett påföljdsförslag. Viktigt att nämna är att regeringen säger att det är ovanligt att domstolen dömer ut högre straff än vad åklagaren angett i påföljdsfrågan. Malmö tingsrätt svarar dock på detta och menar att det mer än sällan händer att domstolen är av annan

⁴¹ SOU 2021:35 s. 501 ff.

⁴² Prop.2021/22:186 s. 51.

⁴³ Prop.2021/22:186 s. 52.

⁴⁴ Prop.2021/22:186 s. 54.

uppfattning när det kommer till straffvärde, och undrar därmed hur dessa situationer kan lösas.⁴⁵

Regeringen framhåller i sin proposition att det inte uppstått någon problematik i bland annat Norge och Danmark som tillämpar liknande system, vad gäller utnyttjande inom nätverkets hierarki, ökat våld eller parallella rättsordningar. I de system som tillämpas i Danmark och Norge är det inte heller möjligt för åklagaren att binda domstolen vid någon påföljd, vilket är värt att nämna då detta ansetts som kritik mot systemet från bland annat Åklagarmyndigheten som anser att det inte ger tillräckligt med förutsägbarhet (se Åklagarmyndighetens remissyttrande i avsnitt 3.5.2).⁴⁶

Slutligen menar regeringen att övervägande skäl talar för ett införande av ett slags kronvitnesssystem, eftersom det bland annat bedöms öka möjligheten till att bryta tystnadskulturen inom kriminella nätverk och därigenom lagföra fler. De medger dock att utformningen av en sådan reglering måste vara noga övervägd för att den både ska vara effektiv och rättssäker.⁴⁷

3.3 Remissyttrandet

Här kommer först att redogöras för de enligt uppsatsen mest relevanta remissyttrandet som givit sin synpunkt på förslaget om straffflinring vid utredningsmedverkan av annans brott. Remissyttrandena kommer delas in under två rubriker (för/mot) beroende på deras slutsats. Sedan avslutas avsnittet med en egen rubrik för Lagrådets yttrande.

3.3.1 Remissinstanser mot förslaget

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet ser både praktiska och principiella problem med förslaget. Det finns bland annat en

⁴⁵ Prop.2021/22:186 s. 68 – 69.

⁴⁶ Prop.2021/22:186 s.54 och 56.

⁴⁷ Prop.2021/22:186 s. 54 – 55.

risk att praxis utvecklar ett renodlat kronvitnesssystem där domstolen blir bundna till åklagarens förslag om påföljd, vilket inte stämmer överens med svensk rättsordning.⁴⁸

Likabehandlingsprincipen behöver även den diskuteras något närmare än vad den fått utrymme för i utredningen. De hade velat se en utförligare problematisering av vissa frågeställningar, till exempel vad som händer när det finns flera misstänkta personer som alla är beredda att medverka kring de andra misstänkta brott; vem ska då få denna möjlighet till strafflindring? De pekar även på att argument kring andra länders införande av sådan strafflindring är ytterst begränsade eftersom regleringarna skiljer sig åt mellan länder.⁴⁹

De ställer sig också kritiska till att förslaget i huvudsak grundar sig på argument kring effektivitet. Det finns enligt dem farhågor att de effekter som utredningen hävdar inte kommer att bli verklighet. Till exempel finns det ingen garanti för att strafflindring faktiskt kan ”lovas” ut till den misstänkte, eftersom åklagaren endast lämnar ett påföljdsförslag men som inte är bindande för domstolen. Detta ifrågasätter om det kommer ge något incitament till misstänkta att medverka i utredningen då det inte finns några garantier för honom eller henne. Eftersom bestämmelsen riktar sig till att upplära svårutredda brott inom gängkriminalitetens ramar bör det även framhållas att det inte alls är givet att dessa personer involverade i sådan kriminalitet skulle medverka i sådan utredning. De ifrågasätter hur man genom att införa en strafflindringsgrund skulle kunna bryta den starka tystnadskultur som råder i “gängmiljöer”. Man ansluter sig även till betänkandets särskilda yttrande av advokat Bengt Ivarsson där han framhåller att man framförde liknande resonemang kring effektivitet när man införde strafflindring för medverkan vid *egen* brottslighet 2015, dock

⁴⁸ Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (2021) s. 4.

⁴⁹ Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (2021) s. 4–5.

har bestämmelsen inte fått önskat genomslag i praktiken eftersom den endast använts i begränsad omfattning.⁵⁰

Slutligen föreslår remissinstansen att man, om bestämmelsen likväl införs, bör ”testa” den under en femårsperiod för att det i nuläget är oklart vilka effekter det kommer att få och i vilken utsträckning den kommer tillämpas.⁵¹

Sammantaget kommer juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet fram till att det saknas skäl att införa systemet på grund av oklarheter kring förväntade effekter.⁵²

Advokatsamfundet instämmer med advokat Bengt Ivarssons särskilda yttrandet i betänkandet. De lyfter likabehandlingsprincipen och att lika fall ska behandlas lika, vilket det riskerar att inte göras eftersom möjlighet till strafflindring riktar sig till svårutredda brott där någon lämnar uppgifter. Om samma brott begås på annat håll men inte är lika svårutrett kommer därför ingen möjlighet till strafflindring att ges enligt förslaget.⁵³

Justitiekanslern är tveksamma till förslaget och menar att det inte är tillräckligt förutsägbart för den misstänkte. De är dessutom osäkra om förslaget kommer få sådan betydelse för utredningen av grov brottslighet inom kriminella nätverk som man antyder i betänkandet.⁵⁴

3.3.2 Remissinstanser för förslaget

Åklagarmyndigheten ställer sig positiva till förslaget om strafflindring vid utredningsmedverkan men ifrågasätter emellertid de förväntade effektivitetsvinsterna som framförs i betänkandet. De menar att det krävs en

⁵⁰ Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (2021) s. 5.

⁵¹ Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (2021) s. 6–7.

⁵² Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (2021) s. 7.

⁵³ Sveriges advokatsamfund (2021) s. 2 – 3.

⁵⁴ Justitiekanslern (2021) s. 1 – 2.

högre grad av förutsägbarhet för den misstänkte om denne ska vilja medverka i utredningen av annans brott, eftersom motståndet att samarbeta med rättsväsendet i sådana fall utsätter den misstänkte för ett antal risker.

Åklagarmyndigheten avstyrker inte förslaget men menar att det behövs en bättre utvärdering kring om åklagaren i sitt yrkande om påföljd kan binda domstolen för bättre förutsägbarhet för den enskilde. De håller även med betänkandet om att det ej bör finnas krav på samband mellan de brott som den misstänkte är misstänkt för och de som denne medverkar till i utredningen.⁵⁵

Kriminalvården menar att de inte har några synpunkter på betänkandet annat än att det kommer kräva en ökning av skyddsåtgärder, inte minst på grund av den platsbrist som redan råder på dagens anstalter. Det finns även en risk för långa väntetider och tillfälliga platslösningar behövs.⁵⁶

Svea hovrätt tillstyrker förslaget men erkänner att det finns risker med att förutsägbarheten är låg gällande den misstänktes strafflindring, och att det därför är viktigt att åklagarens påföljdsförslag är välmotiverat.⁵⁷

3.3.3 Lagrådets yttrande

Lagrådet ser först och främst ett problem med ett påföljdsförslag redan i stämningsansökan, eftersom påföljdsbestämningen ska grunda sig på det som framkommit under huvudförhandlingen med beaktande av den misstänktes personliga förhållanden. Lagrådet håller med om att domstolen normalt sätt går på åklagarens linje vad gäller påföljdsfrågan, men kan inte ställa sig bakom att domstolen bara ska acceptera åklagarens information om vilka uppgifter som lämnats och vad de lett till för påföljdsförslag. Domstolen riskerar att inte kunna göra en egen bedömning på grund av att

⁵⁵ Åklagarmyndigheten (2021) s. 1 – 3.

⁵⁶ Kriminalvården (2021) s. 1.

⁵⁷ Svea hovrätt (2021) s. 2.

det görs beroende av åklagarens redovisning när det gäller uppgifter om något helt annat brott. Detta riskerar även att bli ett problem för försvarare som måste få underlag som räcker för att kunna ta tillvara sin klients intressen och agera till dennes förmån. Det kronvitnesssystem som föreslås kan även riskera att utmana regeln i 29:1 § BrB som är grundläggande och innebär att påföljdsbestämningen ska bygga på betydelsen av en enhetlig rättstillämpning. Kronvitnesssystemet som det föreslås i betänkandet skapar även en sorts paradoxal situation, eftersom man för att kunna lita på uppgifterna som lämnas inte kan lova för mycket strafflindring, samtidigt som det måste finnas incitament att lämna uppgifter vilket blir mindre om man inte kan lova tillräckligt hög strafflindring. Således riskerar systemet att bli ineffektivt. Vad som är önskvärt utifrån en effektivitetssynpunkt är således oönskat utifrån en rättssäkerhetssynpunkt menar Lagrådet.⁵⁸

Den del som gäller storleken på påföljdsreduktionen hade behövt en utförligare diskussion, då det i remissen hänvisas till att praxis får utveckla saken. Detta riskerar en ojämn rättstillämpning, inte minst i början.⁵⁹

Slutligen menar Lagrådet att det kan ifrågasättas om det önskade resultatet med ett införande är möjligt utifrån systemets förutsättningar. De icke-rättsliga risker som kan drabba uppgiftslämnaren är mycket stora och kan redan på den grunden ifrågasätta effekterna. Enligt Lagrådet framstår det inte som sannolikt att ett kronvitnesssystem som det föreslagna skulle kunna ge de önskade effekter man eftersträvar och således inte heller öppna upp för de möjligheter som behövs för att jobba mot allvarlig brottslighet. De ställer sig tveksamma till om fördelarna verkligen överväger nackdelarna med ett kronvitnesssystem, vilket leder till att de även avråder från ett sådant införande.⁶⁰

⁵⁸ Lagrådet (2022) s. 5 – 7.

⁵⁹ Lagrådet (2022) s. 8.

⁶⁰ Lagrådet (2022) s. 8 – 9.

Det ska sägas, att trots Lagrådets avrådan från ett införande av ett kronvitnesssystem har regeringen valt att gå vidare med förslaget.⁶¹

⁶¹ SVT Nyheter (2022).

4 Analys & slutsatser

Frågan kring införandet av ett kronvitnesssystem är mycket omdiskuterad. I betänkandet har man kommit fram till att ett renodlat kronvitnesssystem inte bör införas, men i stället ska det finnas en möjlighet till strafflindring vid utredningsmedverkan till annans brott där åklagaren lämnar påföljdsförslag till domstolen.

Uppsatsen ämnar svara på frågan om det föreslagna kronvitnesssystemet kommer få den effekt som regeringen hoppas på, d.v.s. bryta tystnadskulturer inom kriminella nätverk och på så sätt öka och effektivisera lagföringen. Som det ser ut idag är de allvarliga brott som begås av kriminella gäng tämligen svårutredda, och därför vill man skapa incitament i form av strafflindring för att fler ska vilja medverka i utredningen av andras brott. Vad som framkommer av studier kring tystnadskulturer både i Sverige och internationellt är emellertid att dessa är väldigt komplexa och svåra att bryta. De bygger på ett gemensamt samförstånd att inte prata med polis och myndigheter, och förtroendet för dessa är också väldigt lågt.

I utredningen menar man att principiella och praktiska problem måste skiljas på, och att praktiska problem inte bör hindra ett införande av ett kronvitnesssystem. Frågan är dock om dessa praktiska hinder är möjliga att överkomma för att systemet ska få den effekt man hoppas på.

De slutsatser som kan dras från studier kring tystnadskulturen inom kriminella nätverk är att dessa främst bottnar i elva mekanismer, varav dåligt förtroende för polisen, egen vinning, utanförskap och hot om repressalier är några av de allra viktigaste i detta sammanhang. Många personer som befinner sig i eller runtom kriminella nätverk vittnar även om att tystnad byts ut mot att få skydd eftersom de känner att polisen inte kan skydda dem. Eftersom tystnadskulturen ofta bygger på ett motsatsförhållande till polisen privilegieras det att inte prata med dessa,

vilket försvårar situationen ytterligare. Kriminella nätverk är ofta uppbyggda på hierarkier, där de längst ner i hierarkin får ta på sig brotten helt själva och kan inte invända mot dem personer högre upp i hierarkin utan risk för repressalier. Tidigare i uppsatsen framhölls hur pass allvarliga repressalier det kan handla om, där en person som utsätts för dessa kanske aldrig kommer kunna leva ett normalt liv igen. När man inför ett sådant system som bygger på att kriminella vänder sig mot andra kriminella för egen vinning bör man beakta de allvarliga repressalier som kan komma i fråga. Att sätta sitt liv i risk för några år färre inne på en anstalt lär inte vara incitament nog, när en anstalt dessutom kan kännas som en säkrare plats för många än ute i samhället. För att bryta tystnadskulturen är det därför avgörande att personer som lämnar information även lämnar den kriminella miljön. Det räcker således inte med strafflindring för att en person ska vara villig att lämna information, det krävs bland annat ett omfattande skyddssystem för att kunna garantera säkerhet för individen och dennes anhöriga. Det ska även påpekas att det genom NJA 2009 s. 599 redan finns en möjlighet till strafflindring enligt 29:5 1st. p.9 BrB om personen som lämnar uppgifter om annans brott riskerar att drabbas av negativa repressalier, som ofta kan tänkas vara fallet i kriminella nätverk.

Nästan alla remissinstanser, även Åklagarmyndigheten som är för förslaget, yttrar sig över det föreslagna kronvitnesssystemets brist på förutsägbarhet. Skillnaden är dock att Åklagarmyndigheten vill utreda möjligheterna för åklagare att binda domstolen i påföljdsfrågan för att skapa starkare incitament, medan Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet menar att det inte är förenligt med svensk rättsordning. I betänkandet framför man att det inte är en förutsättning att åklagaren ska kunna fatta bindande beslut för domstolen för att ett kronvitnesssystem ska vara effektivt. Tänker man ett steg längre kommer man snabbt fram till att om kronvittnet som lämnar information inte får någon förutsägbarhet minskar incitamentet drastiskt och effekten kommer inte bli den man önskar. Att vända kriminella mot varandra utan att ge dem någon garanti för strafflindring låter inte som att det skulle leda till mindre brottslighet eller uppklarande av sådan heller för

den delen. I det särskilda yttrandet till SOU 2021:35 menar advokat Bengt Ivarsson att någon, trots skydd, inte skulle våga berätta om någon annans brottslighet. Att gå helt fri från straff är inte heller någon möjlighet som det ser ut i förslaget, och minskar således incitamentet ännu mer. Lagrådet går på samma linje i sitt remissyttrande och menar att det framstår som osannolikt att de effekter man eftersträvar inte kommer bli verklighet och således inte heller vara effektivt mot den allvarliga brottsligheten man säger sig vilja bekämpa. Det är dessutom oklart när sådan information om strafflindring ska lämnas av åklagaren till den misstänkte, eftersom det kan medföra stora risker för individen om sådan information lämnas endast i specifikt av åklagaren utvalda fall och sedan blir offentligt, en risk man också tycks vara medveten om.

I betänkandet hänvisar de till länder som redan tillämpar liknande system (t.ex. Danmark och Norge), och menar att det inte uppstått några problem där, som kritikerna befarar skulle medföra problem i Sverige. Att jämföra länders rättssystem med varandra ska dock göras med en viss försiktighet och som Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet invänder i sitt remissyttrande är dessa argument ytterst begränsade. Att säga att ett kronvitnesssystem inte skulle medföra några särskilda problem i Sverige eftersom man inte sett det i vare sig Norge eller Danmark är således ett ganska svagt argument.

Studier kring tystnads kulturer inom kriminella nätverk vittnar om att det krävs mycket mer än bara strafflindring för att personer ska vilja och kunna lämna information. Tystnadsnormerna är djupt rotade och det är det bristande förtroendet för rättsväsendet som skadar allra mest. Relationen till framför allt polisen är därför väldigt viktig, och en sådan relation finns inte idag om man ser till det motsatsförhållande som råder. Det krävs att rättsväsendet bemöter personer inom kriminella nätverk professionellt och skapar trygghet för att någon ska våga berätta. Strafflindringen i sig torde ha en väldigt liten betydelse för någon som är beredd att lämna den kriminella

miljön (vilket är en förutsättning) om det inte finns ett omfattande skyddsprogram och fulla garantier för att sådan strafflindring kan bli möjlig.

Den organiserade brottsligheten idag är minst sagt svårutredd många gånger, och man kan såklart känna frustration och desperation att klara upp dessa brott. Men att införa ett system som kräver så pass mycket skydd och resurser för att kanske inte ens få någon verklig effekt i praktiken låter emellertid som fel väg att gå. Ett fungerande och rättssäkert kronvitnesssystem som samtidigt får de önskade effekter man hoppas på framstår som osannolikt. Som Lagrådet beskriver i sitt yttrande är det som är önskvärt utifrån en effektivitetssynpunkt oönskat utifrån en rättssäkerhetssynpunkt. Att upprätthålla ett rättssäkert system där åklagaren inte kan binda domstolen vid påföljdsvalet, men samtidigt också ge den misstänkte garanti för strafflindring för att denne överhuvudtaget ska vilja ge information verkar tämligen svårt att uppnå.

Frågan huruvida ett kronvitnesssystem skulle leda till att bryta tystnadskulturen i kriminella nätverk, som regeringen hoppas på, kan endast spekuleras kring. Utifrån de studier kring tystnadskulturer som presenterats i uppsatsen verkar det emellertid som att strafflindring ensamt inte kommer kunna bryta tystnadskulturen. För personer som är beredda att lämna information om någon annans brott innebär detta också att denna person måste vara beredd att lämna den kriminella miljön. För detta krävs väl uppbyggda avhopparverksamheter och skyddsprogram för dessa individer. Tystnadskulturen är dock djupt rotad och även om en är beredd att lämna den kriminella miljön kan tystnadsnormerna fortfarande vara svåra att bryta, vilket betyder att inte ens avhopparverksamheter och skyddsprogram är tillräckligt i många fall.

Slutsatsen blir därmed att övervägande skäl utifrån effektivitetssynpunkt talar emot förslaget och ett kronvitnesssystem förmodligen inte kommer få de effekter regeringen hoppas på.

Bilaga A

TABELL 1. Mekanismer bakom tystnad.

Föreställningar om brott och rättsväsendet	Känslöstämning hos den drabbade	Samhörighet med gärningspersonen
Ser inte handlingen som ett brott	Skam och skuld	Kontrollerad eller beroende av gärningspersonen
Okunskap om rättsprocessen	Rädsla för hot och våld	Lojalitet eller samhörighet med gärningspersonen
Anmälan ger inget (önskat) resultat	Oro för dåligt rykte och skadat varumärke	Egen vinning och fördelar av brottsligheten
Bristande förtroende för polisen		Löser problemet inom en annan struktur

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Tryckta källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1986:14 Påföljd för brott – om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm.

SOU 2021:35 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.

Propositioner

Prop.2021/22:186 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.

Övrigt riksdagstryck

Dir. 2019:85 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.

Övrigt

Justitiekanslern, remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2021-09-20, Dnr 2021/3594, tillgängligt på <<https://regeringen.se/remisser/2021/05/remiss-av-sou-202135-en-starkt-rattsprocess-och-en-okad-lagforing/>> (hämtad 2022 – 04 – 13).

[cit. Justitiekanslern (2021)].

Kriminalvården, remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2021-09-20, Dnr KV 2021–8570, tillgängligt på <<https://regeringen.se/remisser/2021/05/remiss-av-sou-202135-en-starkt-rattsprocess-och-en-okad-lagforing/>> (hämtad 2022-04-13).

[cit. Kriminalvården (2021)].

Lagrådet, remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2022-02-21, tillgängligt på <https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2022/02/En-st%C3%A4rkt-r%C3%A4ttsprocess-och-en-%C3%B6kad-lagf%C3%B6ring.pdf> (hämtad 2022-04-21).

[cit. Lagrådet (2022)].

Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2021-09-20, Dnr SU FV-1.1.3-2147-21, tillgängligt på <https://regeringen.se/remisser/2021/05/remiss-av-sou-202135-en-starkt-rattsprocess-och-en-okad-lagforing/> (hämtad 2022-04-13).

[cit. Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (2021)].

Svea hovrätt, remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2021-09-28, Dnr HSV 2021/755, tillgängligt på <https://regeringen.se/remisser/2021/05/remiss-av-sou-202135-en-starkt-rattsprocess-och-en-okad-lagforing/> (hämtad 2022-04-13).

[cit. Svea hovrätt (2021)].

Sveriges advokatsamfund, remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2021-09-28, Dnr R-2021/1115, tillgängligt på <https://regeringen.se/remisser/2021/05/remiss-av-sou-202135-en-starkt-rattsprocess-och-en-okad-lagforing/> (hämtad 2022-04-13).

[cit. Sveriges advokatsamfund (2021)].

Åklagarmyndigheten, remissyttrande över utredningsbetänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35), 2021-09-28, Dnr ÅM2021-1112, tillgängligt på <https://regeringen.se/remisser/2021/05/remiss-av-sou-202135-en-starkt-rattsprocess-och-en-okad-lagforing/> (hämtad 2022-04-13).

[cit. Åklagarmyndigheten (2021)].

Elektroniska källor

Brottsförebyggande rådet <<https://bra.se/om-bra.html>>, hämtad: 2022-05-17.

[cit. Brå (hämtad: 2022-05-17)].

Hagberg, Sebastian, ”Kommer att vända på varje sten för att knäcka gängen”, 29 september 2021 <<https://omni.se/kommer-att-vanda-pa-varje-sten-for-att-knacka-gangen/a/G3jjMI>>, hämtad: 2022-05-15.

[cit. Hagberg (2021)].

Nationalencyklopedin <<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kronvittne>>, hämtad: 2022-05-15.

[cit. NE, ”kronvittne” hämtad: 2022-05-15].

Polismyndigheten, 2022 Bekräftade skjutningar per region och månad – t.o.m. 30 april,

<<https://polisen.se/contentassets/430a80f929814107abdd4e648116b8d5/skjutningar-2022.pdf>>, hämtad: 2022-04-03.

[cit. Polisen (hämtad: 2022-04-03)].

”Regeringen går vidare med förslag om kronvittnen”, SVT Nyheter, 14 mars 2022 <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-gar-vidare-med-forslag-om-kronvittnen>>, hämtad: 2022-05-15.

[cit. SVT Nyheter (2022)].

Regeringen, *Regeringen tar emot utredning med flera lagförslag mot tystnadskulturen*, 2021-05-25

<<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/05/regeringen-tar-emot-utredning-med-flera-lagforslag-mot-tystnadskulturen/>>, hämtad: 2022-04-03.

[cit. Regeringen (2021)].

Regeringen, *34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten*, 2022-03-22 <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/#bryt_tystnadskulturen>, hämtad: 2022-04-03.

[cit. Regeringen (2022)].

LITTERATUR

Clayman, S. och Skinns, L. (2012). ”*To snitch or not to snitch? An exploratory study of the factors influencing whether young people actively cooperate with the police*”. *Policing & Society*, volym 22, nummer 4, s. 460–480.

[cit. Clayman och Skinns (2012)]

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Lund, 2018.

[cit. Nääv och Zamboni (2018)].

Olsson, Thomas, ”*En ny strafflindringsgrund*”, SvJT 2010, s. 488. <<https://svjt.se/svjt/2010/488>>, hämtad: 2022-04-23.

[cit. Olsson (2010)].

Skinnari, Johanna och Jonsson, Anna och Vesterhav, Daniel, *Tystnads kulturer – en studie om tystnad mot rättsväsendet*, Brottsförebyggande rådet, 2019

<https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70ea8578/1614334364279/2019_10_Tystnads_kulturer.pdf>, hämtad: 2022-04-03.

[cit. Brå (2019)].

Ågren, Jack, ”*Straffrabatt för kronvittnen som riskerar hot om allvarliga repressalier*”, *Juridisk tidskrift* nr 3 2009/10.

[cit. Ågren (2009/10)].

Rättsfallsförteckning

NJA 2009 s. 599